

Ljubljana, 12. 7. 2000

OKOLJSKA VZGOJA¹ V SISTEMU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA - PRISPEVEK K IMPLEMENTACIJI AARHUSKE KONVENCIJE

Javno šolstvo je po svoji temeljni opredelitvi prenašalec in pobudnik vednosti (znanja, informacij, veščin, stališč, vrednot).

V "Izhodiščih kurikularne preнове" (1996), temeljnem vsebinskem dokumentu kurikularne preнове, je med petimi najpomembnejšimi razvojnimi spremembami, na katere se aktivno odziva tudi kurikularna prenova šolstva v Sloveniji, navedena *ogroženost naravnega okolja in virov* (str. 7): "Slovenija je glede na svojo lego neločljiv sestavni del globalnih procesov degradacije okolja, kot so izkoriščanje neobnovljivih virov, kopičenje odpadkov, krčenje gozdov, onesnaževanje vode in zraka, zmanjševanje količine in kakovosti plodne zemlje in podobnih, kar vpliva na kakovost zdravja in življenja v celoti. (...) Prav tako se Slovenija vključuje v mednarodno prizadevanje za varovanje okolja. **Pomembno vlogo pri tem ima ustrezno organizirano in sistematično izobraževanje, ki naj prispeva k uveljavljanju konceptov sonaravnega bivanja in k pripravljenosti za konkretne ukrepe v korist varovanja okolja in trajnostnega razvoja.**"

V skladu z najsplošnejšimi izhodišči kurikularne preнове je zato v nacionalni kurikulum na vseh stopnjah izobraževanja s posebnim poudarkom vpeljana tudi okoljska vzgoja oz. študij okolja - prenašanje vednosti o okolju v ožjem in širšem (celostnejšem) pomenu, prepleteno z vednostjo, ki jo posameznik potrebuje kot državljan pri uresničevanju temeljnih človekovih pravic in ki je za uresničevanje pravice v okoljskih zadevah (glavni predmet Aarhuske konvencije) prav tako ključna.

Temeljno podlago za uresničevanje ciljev okoljske vzgoje predstavljajo **nacionalni kurikularni dokumenti**², sprejeti in potrjeni na strokovnem svetu (Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, Strokovni svet RS za poklicno in strokovno izobraževanje).³

¹ Pregled vključenosti okoljske vzgoje v vrtcih in šolah je pripravila Ksenija Bregar, Urad RS za šolstvo, s strani Ministrstva za šolstvo in šport imenovana kontaktna oseba v medresorni skupini za Aarhusko konvencijo. Pri pripravi so sodelovale še: dr. Andreja B. Lakota, ga. Irena Komac, ga. Lidija Magolič, ga. Nada Požar Matijašič, svetovalke za posamezna področja vzgoje in izobraževanja, Urad RS za šolstvo; ga. Majda Naji, vodja Medpredmetne skupine za okoljsko vzgojo, Zavod RS za šolstvo; ga. Marjana Plukavec, tajnica Gibanja znanost mladini, ZOTKS; ga. Nada Pavšer, vodja projekta "Eko šole", Društvo za okoljevarstveno vzgojo; ga. Mojca Bevc Stankovič, strokovna sodelavka pri projektu "Zdrave šole", Inštitut za varovanje zdravja in ga. Alenka Aškerc Mikeln, nacionalna koordinatorica projekta "Unescove šole", OŠ Cirila Kosmača, Piran.

² Kurikularne dokumente je nati na spletnih straneh Ministrstva RS za šolstvo, znanost in šport: www.mszs.si.

³ Prenovljene in novo nastale kurikularne dokumente se v vrtce in šole uvaja postopno, kar pomeni, da kurikularne spremembe, ki jih opisujemo, še niso prisotne v vseh vrtcih in šolah. Nacionalni projekt uvajanja kurikularnih sprememb pomeni nekajletni proces. Za nami je prvo šolsko leto (1999/2000) uvajanja kurikularnih sprememb v poskusnih vrtcih in šolah.

Vzgojno-izobraževalno delo na področju okoljske vzgoje zajema široke možnosti njenega uresničevanja: v okviru pouka (obveznega in izbirnega), dnevov dejavnosti, interesnih dejavnosti, šole v naravi, taborov, mladinske raziskovalne dejavnosti, sodelovanja v različnih projektih idr.

Izredno bogata je na področju “okoljske vzgoje” *mladinska raziskovalna dejavnost*, ki jo vodi ZOTKS – Gibanje znanost mladini.

Zelo aktualno je *sodelovanje šol v treh mednarodnih projektih, ki zadevajo “okoljsko vzgojo”*: v projektu EKO šol, projektu ZDRAVIH in projektu UNESCOVIH šol.

Na Zavodu RS za šolstvo delo Medpredmetne kurikularne komisije za okoljsko vzgojo nadaljuje (uvaja, spremlja in strokovno podpira uresničevanje ciljev okoljske vzgoje v vrtcih in šolah) *posebna strokovna skupina*.

Prav tako pri Zavodu RS za šolstvo že tretje leto izhaja *strokovna revija “Okoljska vzgoja v šoli”*.⁴

VRTCI

“**Kurikulum za vrtce**” je temeljni nacionalni vsebinski dokument za vzgojno-izobraževalno delo z otroki v vrtcih, ki je bil sprejet na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje (1999). Kurikulum opredeljuje šest osnovnih področij dejavnosti: gibanje, jezik, umetnost, družba, narava in matematika. Eno temeljnih načel predšolske vzgoje v vrtcih je, da se na izvedbeni ravni vsa v kurikulumu opredeljena področja dejavnosti nujno prepletajo (celosten in interdisciplinarni pristop). Elementi okoljske vzgoje so eksplicitno navedeni *v okviru opredelitve področja “Narava”* (str. 55 – 63).

V splošni opredelitvi področja je najti naslednje poudarke: “Narava je posebno področje, v okviru katerega razvijamo otrokove sposobnosti za dejavno vključevanje v obdajajoče fizično in družbeno okolje ter ustvarjanje zdravega in varnega življenjskega okolja in navad. (...) Otrok spoznava in spoštuje živa bitja, uživa z njimi ter se zanima za njihove življenjske pogoje. Spoznava naravno okolje in se usmerja v aktivno delovanje za njegovo ohranitev. (...) Spoznava obseg, raznolikost in lepoto narave tako, da je stik z njo običajen del njegovega življenja. (...) Ima rad ter neguje rastline in živali v svojem okolju, se veseli srečanja z njimi ter je do njih obziren.” (str. 55-56)

Med *globalnimi in iz njih izpeljanimi cilji* so meddrugim naštet: “Doživljanje in spoznavanje žive in nežive narave v njeni raznolikosti, povezanosti, stalnem spreminjanju in estetskih razsežnostih; razvijanje naklonjenega, spoštljivega in odgovornega odnosa do žive in nežive narave; otrok odkriva in spoznava, da je življenje živih bitij odvisno od drugih bitij in od nežive narave; otrok pridobiva izkušnje, kako sam in drugi ljudje vplivajo na naravo in kako lahko dejavno prispeva k varovanju in ohranjanju naravnega okolja; otrok razvija predstavo o nastajanju odpadkov ter pomenu in možnostih predelave.” (str. 56-58)

Med *primeri dejavnosti*, ki pomenijo konkretizacijo ciljev, je meddrugim naveden naslednji primer: “Otrok sodeluje pri ločenem zbiranju odpadkov ali ponovni uporabi (uporaba

⁴ Vse o strokovni reviji in dejavnosti Medpredmetne skupine za okoljsko vzgojo je najti na spletnih straneh Zavoda RS za šolstvo: <http://zavod.zrsss.si>.

embalaže) ali predelavi (izdelovanje papirja) – recikliranje - in sodeluje v pogovoru o posledicah kopičenja odpadkov za okolje in zdravje.” (str. 61)

V podpoglavju *vloga odraslih* je meddrugim najti naslednji poudarek: “Odrasli v vrtcu otroku omogočajo, da iz narave prinaša živa bitja in predmete, jih opazuje in skrbi zanje ter jih v naravo vrača. V raziskovalnem kotičku ali na okenskih policah mu omogočijo, da trajno skrbi za živali in rastline. Z lastnim zgledom otroka navajajo na varno in spoštljivo ravnanje z živimi bitji – varno zanj in za živo bitje!” (str. 62)

ŠOLE

“Okoljska vzgoja kot medpredmetno kurikularno področje” je kurikularni dokument, ki ga je za področje osnovne in srednjih šol pripravila Medpredmetna kurikularna komisija za okoljsko vzgojo, potrdil pa Nacionalni kurikularni svet (1997). Predstavlja osnovno izhodišče za vključevanje okoljske vzgoje v predmetnik oz. program šole.

Temeljna opredelitev okoljske vzgoje kot medpredmetno področje določa: “Okoljska vzgoja je posebno tematsko področje s svojimi specifičnimi cilji in vsebinami, ki se *povezano* vključujejo v razne predmete, tako naravoslovne kot družboslovne” (str.1).

Globalni cilji okoljske vzgoje so:

- ponuditi učencem in dijakom priložnost, da pridobijo znanje, razumevanje, vrednote, stališča, zavzetost in spretnosti, potrebne za varstvo in izboljšanje okolja;
- spodbujati učence in dijake k raziskovanju in razlaganju pojavov v okolju z vidika različnih perspektiv (fizikalne, geografske, kemijske, biološke, sociološke, ekonomske, politične, tehnološke, zgodovinske, psihološke, estetske, etične in duhovne);
- prispevati, da se učenci in dijaki jasneje zavedo soodvisnosti naravnih in družbenih pojavov, posebej še odvisnosti ekologije in ekonomije, kvarnih vplivov človekovih aktivnosti na okolje, iz tega nastajajočih problemov, možnosti njihovega reševanja in konfliktov, ki ob tem nastajajo. (str.2)

V skladu s kompleksnostjo ciljev okoljske vzgoje naj se pri njihovem uresničevanju po priporočilih Medpredmetne kurikularne komisije za okoljsko vzgojo upoštevajo naslednja *temeljna načela* (str. 2):

- poudarek naj bo bolj na vrstah povezav in odnosov kot pa na posameznostih (“pojmovne mreže” ipd.);
- učni pristopi naj bodo zasnovani na resničnih problemih okolja (šolskega, krajevnega in širšega);
- pri reševanju problemov naj se poleg analitičnega pristopa razvija tudi celosten (ekosistemski) pristop;
- vključuje naj se interdisciplinarna obravnava pojavov in problemov, vključno s povezovanjem naravoslovne in družboslovne perspektive;
- ob razumevanju pojavov, procesov in njihovih povezav naj se pri učencih neguje čustvena zavzetost, občudovanje lepega in spoštovanje življenja;
- okoljska vzgoja temelji na pojmovanju trajnostnega, sonaravnega razvoja (utemeljevanju potrebe po uravnoteženem razvoju in ohranjanju okolja prihodnjim generacijam);
- učence naj se usmerja v konkretne premišljene akcije v šolskem, krajevnem in širšem okolju in v analizo njihovih učinkov;
- okoljska vzgoja naj prispeva k razjasnjevanju vrednot.

Priporočajo pa se naslednje *temeljne oblike in metode dela* (str. 3):

- sodelovalno učenje (in druge skupinske učne oblike);
- učni razgovor (razprava, možganska nevihta ipd.);
- problemski pouk (reševanje odprtih problemov);
- projektno učno delo;
- igre in simulacije;
- terensko delo;

Pri izvajanju naj se učitelji in šola povezujejo z zunanjimi sodelavci: starši, delovnimi organizacijami, predstavniki ustreznih društev, nevladnih in vladnih organizacij. (str. 3)

Na podlagi tega temeljnega dokumenta okoljske vzgoje je opravljena **integracija okoljske vzgoje v učne načrte večina splošno izobraževalnih predmetov** (v večji meri naravoslovno-tehničnih predmetov; med družboslovnimi velja izpostaviti v osnovni šoli spoznavanje okolja, geografijo in državljansko vzgojo, v splošnem srednjem izobraževanju pa geografijo in sociologijo) in *nekaterih strokovno-teoretičnih predmetov* v okviru poklicnega in strokovnega izobraževanja.

Hkrati kurikularni dokument “Okoljska vzgoja kot medpredmetno področje” ostaja osnovno izhodišče za **vključevanje okoljske vzgoje v preostali del programa šole kot celote** (dnevi dejavnosti; šola v naravi; interesne dejavnosti, mladinska raziskovalna dejavnost, vključevanje v različne projekte ter druge oblike izvenšolskih in obšolskih dejavnosti).

Devetletka

Okoljska vzgoja je v program osnovne šole vključena kot medpredmetno področje, ki ga izvajajo učitelji splošno izobraževalnih predmetov v okviru pouka le-teh, v sklopu dnevov dejavnosti (predvsem naravoslovnih), šole v naravi in obšolskih dejavnostih (domovi in centri obšolskih dejavnosti šolam redno ponujajo programe raznih projektnih tednov, med njimi je npr. dom Ajda na Koroškem s svojim “tednom okoljske vzgoje” specializirana prav za okoljevarstveno problematiko) ter v okviru različnih projektov, v katere se šola avtonomno vključuje (npr. v zadnjem obdobju najbolj aktualni projekti so: projekt “eko” šol, “unescovih” šol in projekt “zdravih” šol). Učenci osnovne šole se vključujejo tudi v mladinsko raziskovalno dejavnost, ki jo vodi ZOTKS - Gibanje znanost mladini.

Okoljska vzgoja kot medpredmetno področje je tako vključena v vseh triletjih osnovne šole, v zadnjem triletju (v 7., 8. In 9. razredu) pa lahko okoljsko vzgojo šola izvaja tudi kot **posebni izbirni predmet**. Triletni izbirni predmet sestoji iz učnih načrtov **Okoljska vzgoja I, Okoljska vzgoja II in Okoljska vzgoja III**. Učenec lahko predmet izbere v vseh treh letih, lahko pa ga tudi opusti. Če se za predmet odloči kasneje, začne z Okoljsko vzgojo I.

Splošni cilji okoljske vzgoje kot izbirnega predmeta določajo, naj učenci

- ob neposrednem stiku z naravnim okoljem doživijo njegove vrednosti in se osvestijo njegove ranljivosti in tako razvijejo občutek za lepo in vredno v okolju, ljubezen in občudovanje ter željo po ohranjanju okoljskih vrednot;
- spoznajo, da je večina okoljskih problemov posledica človekovih posegov v naravne procese;
- razumejo prepletenost vidikov (ekoloških, tehniških, ekonomskih, družbenih, psiholoških...) pri nastanku, zaostrovanju in reševanju okoljskih problemov;

- poznajo in povežejo najpomembnejše podatke in trende o stanju okolja v domačem okolju, v Sloveniji in svetu;
- razumejo povezanost in soodvisnost med zdravjem in dobrobitjo ljudi ter zdravjem okolja oz. planeta;
- spoznajo pomen in načine varčevanja in gospodarnega ravnanja z naravnimi viri;
- spoznavajo in analizirajo konfliktne interese, ki nastajajo ob izkoriščanju omejenih naravnih virov;
- se nauče kritično razmišljati, tehtati različne poglede, upoštevati argumente več strani in predlagati rešitve;
- se zavedajo pomena spremembe življenjskega sloga ter skupnih (krajevnih) akcij pri reševanju okoljskih problemov;
- razvijajo osnovna stališča in vrednote (spoštovanja naravne in kulturne dediščine, obzirnosti, varčnosti, solidarnosti), potrebne za varovanje in izboljšanje (svojega neposrednega in širšega) okolja ter na njegovo ohranjanje prihodnjim generacijam;
- razvijajo dinamične lastnosti (iniciativnost, samostojnost) in zmožnost za akcije, ki izboljšujejo okolje ter uveljavljajo trajnostni (sonaravni) način življenja;
- v pogledu na okoljske procese začno povezovati perspektivo preteklosti, sedanjosti in prihodnosti;
- primerjajo in vrednotijo različne okolju bolj ali manj prijazne načine zadovoljevanja potreb;
- se uče razmišljati o posledicah današnjega ravnanja za prihodnost, ustvarjati različne alternativne zamisli prihodnjega razvoja in življenja ter načine uresničevanja teh zamisli v demokratični družbi (argumentiranje, pogajanje; vpliv društev, civilne družbe, predpisov...).

Gimnazije

V gimnazijah je okoljska vzgoja v kurikulum vključena na naslednje načine:

-v okviru obveznih predmetov za vse dijake, zlasti pri naravoslovnih predmetih, geografiji in sociologiji (eksplicitno kot posebno poglavje in ne samo kot posamezna vsebina);

-v okviru obveznih izbirnih vsebin kot obvezno ponujena vsebina s strani šole, dijaki pa jo imajo možnost izbrati;

-**kot izbirni predmet**, ki si ga dijaki lahko izberejo v okviru t.i. ur za izbirne predmete. Predmet ima lastnosti vsakega drugega predmeta. Učni načrt je sprejel Strokovni svet RS za splošno izobraževanje (1999). Naziv predmeta je “**Študij okolja**”:

“Predmet študij okolja je nadgradnja obstoječih predmetov, ki v svojem programu obravnavajo neživo in živo naravo ter človeško družbo. To so predvsem biologija, kemija, fizika, geografija, sociologija in zgodovina, v manjši meri pa tudi ostali predmeti. Obstoječi predmeti predvsem opisujejo in razlagajo procese v okolju, ne nudijo pa spretnosti in praks za ravnanja v skladu s sonaravno-trajnostno paradigmo. Učni načrt izbirnega predmeta je zasnovan tako, da omogoča dijakom ob hkratnem seznanjanju z novimi vsebinami te povezovati z vsebinami, pridobljenimi pri drugih predmetih, v celoto. Poudarjena je vloga interdisciplinarnosti pri razreševanju okoljskih problemov, saj so ti običajno preveč kompleksni, da bi jih lahko obvladala le ena stroka. Temeljno sporočilo predmeta pa je, da okoljski problemi ne zahtevajo le tehničnih ali tehnoloških rešitev, temveč da je nujna sprememba načina obnašanja. Sonaravno-trajnostni razvoj terja odgovorno odločanje, ki ne

bo ogrožalo zadovoljevanje potreb prihodnjih generacij. Priporoča se, da pri snovanju letnega načrta dela sodelujejo učitelji različnih strok, ki se kasneje angažirajo tudi pri izvajanju posameznih vsebin.” (str.5)

-v okviru mladinske raziskovalne dejavnosti, ki jo vodi ZOTKS – Gibanje znanost mladini;

-v okviru različnih projektov, v katere se šole avtonomno vključujejo (npr. projekt “eko” šol, projekt “zdravih” šol idr.).

Poklicno in strokovno izobraževanje

Izhodišča za okoljsko vzgojo in okoljske informacije v poklicnem in strokovnem izobraževanju so vključena v *Izhodiščih za pripravo izobraževalnih programov*, v *Predmetnih katalogih znanj* (učnih načrtih) ter v t.i. *Standardih znanja*. Zaradi velike raznovrstnosti izobraževalnih programov in iz tega izhajajoče slabše preglednosti vključevanja interdisciplinarnih (medpredmetnih) vsebin so bili v času kurikularne prenove posebej pripravljeni in na Strokovnem svetu RS za poklicno in strokovno izobraževanje sprejeti (2000) še *Standardi znanja* za naslednja interdisciplinarna (medpredmetna) področja: “Zdravje in varnost pri delu”, “**Okoljska vzgoja**”, “Kakovost” ter “Ekonomika”, od katerih se prvi trije neposredno ali posredno nanašajo na okoljevarstveno problematiko.

Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega izobraževanja ter programov srednjega strokovnega izobraževanja v okviru ciljev kurikularne prenove določajo:

“Poseben pomen je potrebno v pripravi posameznih katalogov znanj dati znanjem, ki so pomembna in specifična za **ekološko osveščeno** poklicno delovanje, za varno in okolju neškodljivo delo, za racionalno trošenje energije, surovin in drugih naravnih virov. Tako si dijaki postopoma lahko oblikujejo zavest o ekoloških problemih in potencialnih nevarnostih določenega delovnega področja kot celote ter posameznih delovnih postopkov ali opravil in si razvijejo pozitivno vednost o tem, da je skrb za vzdrževanje naravnega ravnovesja in zdrave narave ter skrb za lastno zdravo življenje tudi v poklicnem delu odgovornost vsakega posameznika. **Ekološki vidik izobraževanja je treba navezati na ostala znanja**, še zlasti pa ga morajo zagotoviti katalogi znanj za praktično izobraževanje, še posebej v tistem delu, ki se izvaja pri delodajalcu” (str. 12).

Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov v višjih strokovnih šolah med globalnimi cilji izobraževanja v višji strokovni šoli določajo “formiranje zavesti o razmerju med razvojem produkcije, socialnim razvojem in razvojem okolja, oblikovanju globalne zavesti o možnosti, mejah ter nevarnostih tehnološkega razvoja” (str. 3).

V obrazložitvi standarda znanja “**Okoljska vzgoja**” je zapisano:

“Standard znanja predstavlja skupne vsebine in cilje, ki naj bodo ustrezno vključene v posamezni program oz. v posamezne kataloge znanja. Standard znanja ni mišljen kot samostojni učni predmet, temveč se priporoča integracija v ustrezne kataloge znanja strokovno-teoretičnih predmetov in praktičnega izobraževanja. Cilji in vsebine so opredeljene splošno in uporabne za vsa poklicna oz. strokovna področja. Zato naj učno-vzgojno delo temelji na širini pogleda na problem skozi posamezne vsebine. Učenje naj temelji na pridobivanju veščin in praktični uporabnosti znanja. Pri tem naj učitelj vključi tudi specifične vsebine poklica in dijakom razvija občutljivost za nevarnosti, ki izhajajo iz poklicnega

področja. Dijaki naj pridobijo osnovne informacije v taki obliki, da jih bodo v življenju lahko uporabljali v korist zdravja in zdravja zemlje. Znanje se preverja v smislu praktične uporabe novih znanj pri vsakodnevem delu in vedenju.” (str.9)

Med “usmerjevalnimi” cilji so zapisani (str. 1):

- informiranost (dijak spozna pojme in osnove ekologije delovnega in življenjskega okolja);
- ozaveščenost (dijak pravilno uporablja dobljene informacije);
- oblikovanje in osvajanje sodobnih stališč in veščin (dijak se nauči obnašati tako, da varuje okolje in svoje življenje v okolju);
- spodbujanje odgovornega vedenja (dijak se nauči odgovornosti do lastnega zdravja, spoštovanja življenja drugih ljudi in pomena ohranjanja obstoja žive in nežive narave za človeka);
- oblikovanje zavesti (dijak se nauči dolžnosti in odgovornosti do okolja in prihodnjih generacij).

Na področju poklicnega in strokovnega izobraževanja je “okoljska vzgoja” vključena v splošno izobraževalni del pri predmetu naravoslovje in drugih splošnih predmetih v programih srednjega strokovnega izobraževanja, v strokovno teoretične predmete in v praktično izobraževanje, v interesne dejavnosti ter izvenšolske in obšolske dejavnosti. Tudi poklicne in strokovne šole se avtonomno vključujejo v različne projekte (npr. projekt “zdravih” šol in projekt “eko” šol) ter v mladinsko raziskovalno dejavnost.

“Okoljska vzgoja” je del poklicne in strokovne izobrazbe - osveščenost in znanja v zvezi z varovanjem okolja in zdravja pri zahtevanih znanjih in/ali tipičnih delih praviloma zahtevajo tudi *nomenklature poklicev*.

*

MLADINSKA RAZISKOVALNA DEJAVNOST

Srečanja mladih raziskovalcev na šolski, regionalni in državni ravni spadajo med oblike obšolskih in izvenšolskih aktivnosti, v katerih mladi nadgrajujejo in dopolnjujejo v šoli pridobljeno znanje ter se interesno usmerjajo na različna področja znanosti. Srečanje mladih raziskovalcev Slovenije organizira Zveza za tehnično kulturo Slovenije – Gibanje znanost mladini (ZOTKS – GZM). Teme raziskovalnih nalog zajemajo različna področja, eno izmed njih je tudi “**ekologija z varstvom okolja**”, ki se je kot novo področje pojavilo na državnem srečanju leta 1997. S tega področja je bilo v letih 1997 – 1999 opravljenih skupaj 37 raziskovalnih nalog, pri katerih je sodelovalo skupaj 86 mladih iz osnovnih in srednjih šol.

Mladi raziskovalci svoje raziskovalno delo uveljavljajo, razvijajo in nadaljujejo tudi *na mladinskih raziskovalnih taborih*, ki jih vsako leto razpisuje ZOTKS - GZM. Mladinski raziskovalni tabori usposabljaajo udeležence za terensko delo in uporabo strokovno znanstvenih metod dela v naravi in življenjskem okolju. Mladinski raziskovalni tabori trajajo osem do deset dni in jih jih različni strokovnjaki. Koristnost taborov je večkratna: povezujejo udeležence z znanostjo, usmerjajo jih k aktualnim temam v lokalnem okolju, razvijajo metode dela z mladimi ter vplivajo na razvoj izobraževanja in vzgoje znanstvenega naraščaja, širijo krog mentorjev, popularizirajo znanost, dosežki in rezultati na taborih so konkretni.

“**Ekološki tabori**” z večletno tradicijo v okviru GZM so: Šmartno; Mislinja; Biološki raziskovalni tabor na področju Vipavske doline (Mlake, Goče, Vogrsko); Poletna interdisciplinarna raziskovalna delavnica Podsreda (Kozjanski park); Mladinski raziskovalni tabor Cerknica.⁵

EKO ŠOLA KOT NAČIN ŽIVLJENJA

Projekt “Eko šola kot način življenja” je del evropskega projekta “Eco-Schools” (vključenih je 21 držav). Mednarodna pravila za delo v projektu je pripravilo Evropsko združenje za okoljsko izobraževanje (FEEE), ki deluje s podporo oddelka Evropske zveze za okoljsko izobraževanje pri Evropski skupnosti (DGIX). Slovenske šole se vanj vključujejo od leta 1996. Pri nas se je ta projekt gradil vzporedno s kurikularno prenovo in predstavlja eno od oblik uresničevanja ciljev okoljske vzgoje v program šole kot celote. Zdaj je vanj vključenih že 76 osnovnih in srednjih šol. V projektu aktivno sodelujejo učitelji, učenci, starši in drugi strokovnjaki iz ožjega in širšega okolja šole. Projekt spodbuja okoljevarstveno sodelovanje med šolami v Sloveniji in s šolami v tujini.

Program “eko šole” je sestavljen iz sedmih korakov:

1. Ustanovitev “**ekoprogramskega sveta šole**”, ki usmerja projekt eko šole. Skrbi za vključevanje učencev, učiteljev, vzgojiteljev, staršev in ostalega osebja šole v projekt.
2. Pregled okolja in preučitev vplivov šolskega okolja na kraj, v katerem deluje šola.
3. Načrtovanje kratkoročnih in dolgoročnih ciljev ter njihovo spremljanje.
4. Evalvacija uresničevanja kratkoročnih ciljev ob koncu šolskega leta in stalno spremljanje uresničevanja dolgoročnih ciljev.
5. Načrtovanje tematskih sklopov in okoljevarstvenih ukrepov na šoli in izven nje (odpadki, voda, energija idr. aktualna okoljska problematika).
6. Informiranje in osveščanje (na šoli, med šolami v Sloveniji, s šolami v tujini, sodelovanje s sredstvi javnega obveščanja ipd.).
7. Podpis “**eko listine**”, s katerim se vsi predvideni partnerji v projektu skupaj z lokalno skupnostjo in nacionalno koordinacijo projekta “eko šol” obvežejo za sodelovanje pri uresničevanju programa “eko šole”.

Šola, ki izpelje vseh sedem korakov in doseže opažene rezultate v izboljšanju okolja, dobi nagrado – “**eko zastavico**”, ki za šolo pomeni mednarodno priznanje. Obnavlja se vsako leto posebej.

SLOVENSKA MREŽA ZDRAVIH ŠOL

Slovenija sodeluje v “Evropski mreži zdravih šol” že od leta 1993. Projekt podpirajo Svetovna zdravstvena organizacija, Svet Evrope in Evropska komisija. Trenutno je v mreži okrog 40 držav s približno 500 šolami. V evropsko mrežo je vključenih 12 slovenskih šol, 118 pa v “Slovensko mrežo zdravih šol” (skupaj 130 osnovnih šol, srednjih šol, dijaških domov in Zavod za gluhe in naglušne). V Sloveniji so “Zdrave šole” skupni projekt Ministrstva za šolstvo in šport ter Ministrstva za zdravstvo.

⁵ Podroben opis dejavnosti Gibanja znanost mladini se najde na spletni strani Zveze za tehnično kulturo Slovenije: www2.arnes.si/~ljzotks2.

Šole, ki promovirajo zdravje, so se zavezale, da bodo aktivno soustvarjale **zdravju prijazno okolje**. V svoje delovanje vnašajo spremembe, ki pozitivno vplivajo na zdravje in življenje učencev, učiteljev in staršev. Šole si prizadevajo uresničevati dvanajst osnovnih ciljev, ki promovirajo zdravje z vseh vidikov, med njimi tudi naslednje tri, ki so tesneje povezani z okoljevarstvenimi vidiki: poskrbeti za vzgojno-izobraževalno delovno okolje, ki promovira zdravje: stavbe, igralne površine, pripomočke, varnostne ukrepe, zdravo prehrano; uporabiti dostopne vire v skupnosti za podporne dejavnosti za promocijo zdravja; omogočiti učencem čim več znanja in veščin, ki jih potrebujejo za odločanje, ki vpliva na zdravje (odločitve o lastnem zdravju in varnosti ter zdravju okolja).

Na prvi konferenci Evropske mreže zdravih (Grčija, 1997) je bilo med drugim sprejeto **načelo o šolskem okolju**: šola, ki promovira zdravje, poudarja, da je šolsko okolje, tako fizično kot družbeno, bistvenega pomena za promocijo in ohranjanje zdravja.

Evalvacija načrtovanih programov dvanajstih zdravih šol v Sloveniji (1997) je pokazala, da je bilo *okoljski vzgoji namenjeno 15% vsebin* – skrbi za neposredno okolje šole in izboljšanje življenjskih razmer na šoli (mikro raven) ter ekološkemu ozaveščanju in varovanju okolja (makro raven). Iz evalvacije 119 zdravih šol v Sloveniji (1999) pa je razvidno, da je bilo kar *60 različnih programov s področja ekologije* (razvrščanje in reciklaža odpadkov, raziskovanje divjih odlagališč, čiščenje rek in potokov ipd.).⁶

PROJEKT UNESCOVIH ŠOL (ASPnet - Associated Schools Project Network)

“Unescove šole” so zavezane štirim osnovnim temam, ena od teh so **“okoljski problemi”** (poleg vloge sistema Združenih narodov pri reševanju svetovnih problemov, človekovih pravic, demokracije in strpnosti ter interkulturnega učenja). Vse štiri osnovne teme vsebujejo veliko podtem, ki so vse med saboj povezane. Izhodiščna točka naj bi bila učenčevo oz. dijakovo lastno okolje, njegovi problemi in aspiracije.

Tema “okoljski problemi” učencem in dijakom omogoča, da mednarodne probleme, ki zadevajo globalno okolje, povezujejo z lokalno ali nacionalno situacijo. Med dejavnosti s tega področja spadajo proučevanje onesnaževanja okolja, uporaba energije, ohranjanje gozdov, raziskovanje morja in atmosfere, erozija in ohranjanje naravnih virov, učinek tople grede, trajnostni razvoj, Agenda 21 itd. V ospredju proučevanja so neposredne lokalne potrebe in primerljivost domače problematike s širšo. Ključni cilj je **trajnostni razvoj**, ki naj bi dal možnost sedanji generaciji, da zadovolji svoje potrebe in istočasno ohranja stanje, ki omogoča spodobno preživetje tudi prihodnji generaciji.

Za dejavnosti v slovenski mreži Unescovih šol, ki zadevajo “okoljske probleme”, je značilno:

-v *okoljske naloge je vključena šola kot celota*;

-*šole v okoljske naloge vključujejo realne okoljske probleme iz lastnega okolja*;

-*šole se preko interneta ter na mednarodnih seminarjih in taborih (za učence oz. dijake in učitelje) vključujejo v naloge globalnih okoljskih problemov, ki jih vodi in usmerja sam Unesco*;

-*šole organizirajo lastne tabore ter razna posvetovalna in raziskovalna srečanja na temo “okoljskih problemov”*.

⁶ Projekt zdravih šol je najti na spletnih straneh Inštituta za varovanje zdravja, nacionalnega podpornega centra tega projekta.

Unescovi okoljski projekti, v katere so vključene slovenske Unesco šole, so: 3rd Worldwide Project day of Solidarity – 5th June 2000 – Sustainable development, paths to a culture of peace; The Baltic Sea Project; SEMEP, South Eastern Mediterranean Sea Project; Global Environmental Youth Convention – Year 2000; Blue Danube River Project; Time Project; Water for the Twenty first century – Celebration of the World Day for Water: 22nd march 2000; Young People's World Heritage Education Project.

V Sloveniji organizirani **Unescovi okoljski tabori** na državni ali mednarodni ravni so: Gorniški tabor za osnovnošolce (varstvo visokogorskega okolja); International Camp in Piran (letošnji vključuje dve okoljski nalogi: Zemlja, Voda); Mednarodni tabor Ptuj (dediščina).

“Okoljski tabori” slovenskih Unescovih gimnazij: Biološki tabor “Pokljuka”, Interdisciplinarni tabor “Osulnica 2000”, Astronomski Lunin tabor (Gimnazija Jožeta Plečnika); Naravoslovni tabor, Naravoslovno-športni tabor v Spuhlji pri Ptuj (Gimnazija Celje – Center).

Primeri raziskovalnih in projektnih nalog, ki jih na temo “okoljski problemi”, opravljajo slovenske Unesco šole: Naj voda postane odgovornost vseh, Voda – vir življenja, Jedrska elektrarna Krško, Nastajanje odpadkov v Sloveniji in ravnanje z njimi, Umiranje gozdov, Topla voda, Nastanek kislega dežja in njegov vpliv na okolje, Strupi v našem domu, Načrt za Zeleni planet, Ozonska luknja, Onesnaženost reke Ljubljanice na območju Ljubljane, Kdo bo tebe polje ljubil; Biotska raznolikost reguliranega in nereguliranega potoka, Vpliv gnojenja na biotsko raznolikost travnika, Mokrišča, Vpliv ekoloških dejavnikov na vegetacijo Jezerskega, Pljuča Pirana, Šola v parku/šola v mestu ipd.⁷

⁷ Vse o projektu ASPnet-Slovenska mreža je najti na spletnih straneh: <http://www.asp-mreza.edus.si/>.